

عنوان مقاله:

پیامدهای فضای مجازی در تربیت دینی فرزندان و راهکارهای مقابله با آن

استاد راهنما: سرکار خانم فاطمه خشتامن

تهیه و تدوین:

زینب آینه

سمیرا غلامی

تأثیر فضای مجازی در تربیت دینی فرزندان

زینب آینه ، سمیرا غلامی

چکیده

امروزه فضای مجازی به عنوان پدیده ای نوین در اجتماعات انسانی وارد شده و در حال گسترش است. این فضا با توجه به پیشرفت های روزبه روز ارتباطات، بیش از پیش بر زندگی انسان تأثیر می گذارد از آنجایی که شکل گیری اولیه و طراحی و برنامه ریزی اغلب شبکه های اجتماعی و بسیاری از سایت های پرمخاطب جهانی در دنیای غرب صورت می گیرد، سبک زندگی غالب در این فضا ، غربی است. تغییر سبک زندگی به تدریج در باورها نیز تحول ایجاد کرده ، می تواند هویت کاربران را با خطر مواجه کند. عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات و پیدایش دنیایی جدید که آنرا مجازی می خوانند. پیدایش فن سینما در ابتدای قرن بیستم، ظهور رسانه های بی سیم نظیر رادیو و تلویزیون، تولید و انتشار نوارهای ویدئویی و راهیابی آن به خانه ها در دهه های آخر قرن گذشته و از همه مهمتر همگانی شدن و امکان دسترسی آسان همگان به این موارد و پدیده شگفت انگیز ماهواره و شبکه های اینترنت از مظاهر تحول این در صنعت، عصر حاضر بوده است. این تکنولوژی های جدید چنان با سرعت وارد زندگی بشر شده و راه نفوذ خود را ادامه می دهند که نمی توان از کنار آنها با بی تفاوتی گذشت. بلکه باید با آنها به روش صحیح برخورد نمود تا بیشترین سود و استفاده حاصل آید. همچنان که اثرات مثبت تکنولوژی های نوین در کیفیت زندگی ما قابل انکار نیست، در صورت عدم مدیریت صحیح نیز ممکن است تأثیرات مضر آن بر زندگی کودکان و نوجوانان ما غیرقابل جبران باشد. از زمانی که فضای مجازی وارد جمع خانواده شده است، علیرغم تمام مزایا و محاسنی که داشته ، موجب بوجود آمدن یکسری

دغدغه ها و نگرانی هایی در خانواده شده که اینها همه به علت ویژگی های خاص اینگونه فضاهای اجتماعی است. فراهم نبودن شرایط مناسب برای یادگیری و عدم آشنایی والدین با فضاهای مجازی، اعتماد بیش از اندازه به فرزندان، بی تفاوتی والدین به اهمیت آگاهی بخشی به فرزندان،

روحیه کنجکاوی و شناخت کودکان و نوجوانان و عدم اطلاع والدین از اهمیت و تأثیرات فضای مجازی می تواند بیشترین آسیب را از این فرصت خوب به ما برساند و آنرا به یک تهدید جدی تبدیل نماید. فرزندان بعلافت فراغت بیشتر و کنجکاوی مضاعف برای شناخت جهان اطرافشان با توجه به سرعت یادگیری بالا سریع تر از والدین به وسایل دیجیتال مسلط می شوند که این نکته شایع فقط در ایران نیست بلکه در تمام جهان شیوع دارد تا جایی که از آن به شکاف دیجیتالی یاد می کنند. لذا باید یاد بگیریم تا در شکاف دیجیتالی، فرزندانمان را از دست ندهیم.

مقدمه

در سالهای اخیر ارتباط از طریق فضای مجازی جایگاه قابل توجهی در بین نسل جوان جامعه ما پیدا کرده است.

شبکه های اجتماعی در ابعاد مختلف زندگی افراد (فردی و اجتماعی) و در شکل دهی به هویت نقش دارند و حتی روی ابعاد اقتصادی و اجتماعی و سیاسی جوامع هم تأثیر گذارند.

در حال حاضر اینترنت ابزاری مناسب برای توسعه افکار و اندیشه های بشری محسوب می شود. بشرط آنکه در راه صحیح استفاده شود.

در فضای مجازی لزوم هوشیاری جوانان و خانواده ها نسبت به تهدیدات فضای سایبری در درجه نخست اولویت قرار دارد. پیشگیری از آسیب های اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان بسیار مهم می باشد و برای جلوگیری از هم پاشیدگی خانواده ها، والدین باید تا حدی به فناوری های روز دنیا مسلط باشند و آگاه باشند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در طرز فکر آنهاست و هنگامی که بنیان فکری و شخصیت آنها بصورت ناصحیح شکل گیرد، راه نفوذ شیادان به حریم خصوصی افراد و محیط امن خانواده باز می شود. لذا چنانچه خانواده ها نسبت به شیوه های جدید ارتباط فرزندان خود آگاهی و شناخت کافی و لازم را داشته باشند، از انجام بسیاری از جرایم و ارتباطات پنهانی آنان جلوگیری به عمل می آید.

فضای مجازی در ایران

ارزیابی عملکرد فضای مجازی در ایران موید این نکته است که ورود این نوع فناوری اطلاعاتی و ارتباطاتی به منزله نمادی از جهانی شدن محسوب می شود. در واقع جهانی شدن در حوزه فرهنگ با ابزارها و شیوه هایی چون اینترنت و ماهواره در ایران نیز

ایران باید با این شعار ((ایرانی بمانیم اما از تمدن غرب عقب نمانیم)) اقدامات خود را از سال های قبل آغاز می کردیم که

---

(1) ((مکارم الخلاق ص 222))

متأسفانه این گونه نشده است. شبکه های اجتماعی در کنار فرصتی که به کاربر خود می دهند، با توجه به عدم رعایت بسیاری از مسائل برای کاربران نیز تهدید به شمار می رود . متأسفانه در حال حاضر برخی از فضاها در شبکه های اجتماعی برای جوانان ما منشاء تهدید است و حتی در برخی از موارد به دلیل عدم استفاده سالم از این فضا، منشاء فساد و فحشا نیز شده است.

گروه های در معرض آسیب بیش تر فضای مجازی

براساس بررسی ها دختران به دلیل علاقه بیش تر به گفت و گوی مجازی در اینترنت و وابستگی سریع به جنس مخالف نسبت به پسران بیش تر در معرض خطر قرار دارند و در دام افراد سودجو قرار می گیرند. گروه بعدی جوانان احساسی هستند که تازه بستر حضور در فضای مجازی برای آنها فراهم شده است و فرهنگ استفاده از آن را نیز ندارند. این طیف به سرعت در فضای مبهم رسانه های اجتماعی غرق شده و دچار مشکلات عاطفی می شوند.

کودکان از دیگر گروه های در معرض آسیب در فضای مجازی هستند . کم توجهی والدین نسبت به تربیت کودکان و توجه نکردن به پرکردن اوقات فراغت ، فرزندان آن ها را به سمت و سوی نرم افزارهای موبایلی می کشاند که سوء مدیریت آن مشکلات غیرقابل جبرانی را رقم خواهد زد.

راهکارهای لازم جهت جلوگیری از آسیب های فضای مجازی

در باب چگونگی تعامل و مدیریت چنین فضایی قبل از هر چیز باید خاطر نشان کرد که توسعه فضای مجازی با میزان آمادگی در عرصه های فنی و محتوایی رابطه مستقیم دارد. در صورت عدم توانایی و مهارت فنی، مدیریت فضا به دست دیگران خواهد افتاد که این امر

می تواند آسیبهای جدی مخصوصاً در حوزه امنیت را در پی داشته باشد.

در عرصه محتوایی نیز، عدم درک صحیح و آمادگی مناسب می تواند راه را برای تبلیغ هر نوع اندیشه ای باز کند. یکی از عوامل ایجاد آسیب بویژه برای قشر کودک و نوجوان، عدم آشنایی والدین با فضای جدید و در نتیجه عدم توانایی در مدیریت آن است.

استفاده از ظرفیت هایی همچون رسانه های دیداری و شنیداری، روزنامه ها، مجلات، نشریات برای نهادینه شدن فرهنگ مجازی، برگزاری جلسات آموزشی به منظور آشنا کردن و اطلاع رسانی

به والدین در مورد فناوری های جدید به ویژه اینترنت و شبکه های اجتماعی مجازی، برگزاری کلاس های آموزشی در مدارس جهت آگاهی دادن به نوجوانان و جوانان در مورد مزایا و معایب فناوری های جدید و نحوه استفاده صحیح از آنها، تشویق به شرکت در فعالیت های اجتماعی و تقویت اینگونه رفتارها توسط والدین، وضع قوانین سختگیرانه تر جهت برخورد با مجرمان جرایم اینترنتی، آگاهی و هوشیاری بیشتر پلیس سایبری در مورد انواع جدید جرایم رایانه ای و اقدام در جهت ناکارآمد کردن دسیسه ها در این زمینه، پخش آگهی های آموزنده در راستای افزایش آگاهی خانواده ها درخصوص خطرات ناشی از اینترنت، گذراندن اوقات بیشتری با فرزندان در فضای بیرون از خانه به طوری که فرزندان از نظر عاطفی، احساس خلاء نکنند و جهت جبران این کمبود به فضای مجازی پناه نبرند، پخش برنامه های کوتاه آموزشی درباره مزایا و معایب اینترنت از زبان ورزشکاران و هنرمندان محبوبی که عموماً جوانان آن ها را الگوی خود قرار می دهند، از جمله اقداماتی است که قطعاً می تواند به بهبود شرایط کمک کند.

چگونگی همراه شدن با فرزندان در فضای مجازی
از خودتان شروع کنید

مهمترین نکته همان ضرب المثل همیشگی است که می گویند ((رطب خورده منع رطب نمی کند)) این یعنی شما زمانی موفق به تغییر یا وضع الگوهای جدید رفتاری برای فرزندان خواهید بود که خودتان متهم ردیف اول استفاده افراطی از این فضا نباشید.

قانون ((3 میم))

قانون 3 میم از جمله نکات بسیار مهمی است که والدین برای داشتن تلفن همراه و شبکه های اجتماعی لازم است به کودکانشان بیاموزند.

- مخاطب آیا واقعاً دوست مجازی خود را می شناسد؟
- محتوا آیا محتوایی که تماشا می کند، مناسب سن اوست؟

- مزاحمت آیا فرزندان مورد مزاحمت اینترنتی قرار می گیرد یا کسی را مورد آزار قرار می دهد؟

اصول اخلاق در فضای مجازی

در هر فضایی که انسان به کنش گری و تعامل می پردازد ملزم به رعایت اصول و قواعدی اخلاقی و انضباطی است و هرچه محیط ناشناخته تر باشد رعایت آن اصول مهم تر به شمار می آید.

فضای مجازی امتداد فضای واقعی بوده و مخاطبان آن نیز انسان هستند، لذا بسیاری از اصول و قواعد اخلاقی حاکم در جامعه، در این فضا نیز باید حاکم و جاری باشد.

نتیجه گیری

در حال حاضر شبکه های اجتماعی به جزء جا نشدنی زندگی امروز ساکنین زمین تبدیل شده اند. رشد انواع شبکه های اجتماعی و خدمات متنوعی که به کاربران خود ارائه می دهند، فرهنگ نوینی را گسترش می دهد که فرصت و چالش را همزمان به همراه دارد. استفاده از شبکه های اجتماعی و فضای مجازی به همان میزان که در محیط کاری و در اوقات مفید روز، می تواند مخرب باشد به همان میزان هم مفید هستند چرا که در اطلاع رسانی های جمعی و فوری فوق العاده

کارا هستند و ارتباطات بین افراد نیز تقویت می کنند .

یی از عوامل بسیار مهم و تأثیرگذار منفی در فضای مجازی بر کودکان و نوجوانان، محتوای نامناسبی است که به راحتی در اختیار همه افراد در این فضا قرار گرفته و امنیت اخلاقی کاربران بخصوص خانواده ها را به خطر می اندازد.

انتشار اینگونه مطالب و فیلم ها پیامدهای منفی در پی خواهد داشت. ترویج فرهنگ غربی در جامعه از طریق اینترنت، تغییر و دگرگونی ارزش ها و هنجارهای جامعه، جایگزینی تفکرات مادی و دنیا گرایی به جای معنویات و اخلاق و بروز عوارض روحی و روانی ناشی از تماشای تصاویر غیراخلاقی ، مانند احساس گناه، اضطراب، رفتارهای وسواسی از پیامدهای منفی این مسئله در فضای مجازی و شبکه های اجتماعی است.

صحات غیراخلاقی فعال در فضای مجازی می تواند مانند ویروسی برای تخریب شخصیت جوانان و نوجوانان باشد. لذا ضرورت دارد تا والدین در این زمینه اطلاع داشته باشند که برخی افراد ناباب و غیرمتعهد اقدام به چنین اعمال زشت و قبیح در فضای مجازی می کنند که در این راستا نظارت مستمر بر عملکرد فرزندان باید جدی گرفته شود.

و با بررسی آیات و روایات می توان یکی از بهترین راهکارهای مقابله با تهدیدهای فضای مجازی گسترش فرهنگ اسلامی و تربیت دینی خانواده و جامعه دانست. همچنین رهنمودهای مقام معظم رهبری (دامه ظلّه) و نظرات متخصصین در موضوع فضای مجازی می تواند چراغ راهنمای ما در این امر باشند.

فهرست منابع

- 1) آیت الهی زهره، آیت الهی زینت، زندگی دینی در فضای مجازی، تهران، عترت نو، 1397
- 2) زهره وند محمد، یعقوب نژاد محمد سینا، آسیب های فضای مجازی بر کودکان و نوجوانان، تهران، انتشارات ناک و گیوا، چاپ اول، 1401
- 3) فرحبخش کیومرث - خبازی راوندی محمد رضا ، شبکه های مجازی و خانواده ، کاشان، واحد فنی و تحقیقات انتشارات مرسل، چاپ اول، 1395
- 4) مهدی یاراحمدی خراسانی- سید صابر امامی- مدیریت رفتار فرزندان در فضای مجازی، انتشارات به پویش
- 5) یدالهی، زهرا، 1360- فضای مجازی و تربیت، تهران، هورین، 1401
- 6) محمدی علی ، تهدیدهای فضای مجازی و راهکارهای مقابله با تکیه بر آیات و روایات و رهنمودهای مقام معظم رهبری و متخصصین، تهران: انتشارات آفتاب گیتی، چاپ اول، 1397
- 7) رجبی علی محمد- آسیبهای اجتماعی فضای مجازی، تهران، انتشارات پشтіبان، چاپ اول، 1398
- 8) انصاری نسب بنیامین- هاشمی زاده سید رضا- عصر مجازی ، تاملی بر کارکردها و رویکردهای جامعه مجازی، تهران، انتشارات تیسرا، 1396
- 9) پوریانی جابر، نصیری معصومه، چشمه نور مرتضی- فضای مجازی و سواد رسانه ای، تهران: انتشارات پشтіبان، 1397
- 10) رجبی علی محمد، جعفری بجد مهرداد، محمدی سپاسی حامد، کودکان و فضای مجازی، دانستنی های سایبری ، تهران، انتشارات پشтіبان، چاپ اول، 1400